

De lotgevallen van de dynastie Swanenburg

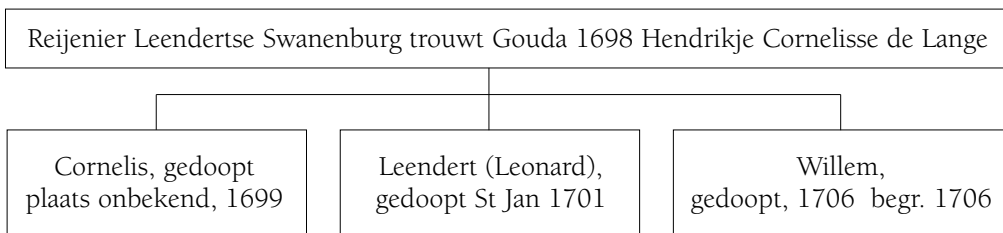
- behorende tot de Goudse elite in de 18e eeuw -

J.C. Bauer, met medewerking van G.A.F. Maatje

- Aflevering 2 -

4. De derde generatie: Cornelis en Leonard, zonen van Reijenier Leendertse Swanenburg

Het gezin in schema:

Het bewogen leven van notaris en procureur Cornelis Reijenierse Swanenburg

Cornelis werd notaris en procureur te Gouda op 23 mei 1721 als opvolger van Coenraad Sceperus.¹ Hij zal het vak geleerd hebben bij andere notarissen. Dat kon in die tijd nog. Hij komt niet voor in de registers van afgestudeerden van de Universiteit Leiden. Hij werd regent van het tuchthuis en luitenant van de schutterij. Volgens de Quotisatie in 1742 was hij inwonend bij zijn vader Reijenier en -vreemd genoeg- zonder beroep. Hij werd voor 25 gulden aangeslagen. Zijn notariële dossiers gaan tot eind januari 1750. Ook hij bouwde een aanzienlijk bezit aan onroerend goed op: een huis in de Vijverstraat, twee in de Spieringstraat WZ en één OZ, één in de Comijnsteeg NZ, één in de Candeelsteeg NZ, twee in de Lange Groenendaal ZZ (nummers 123 en 130) en twee huizen Achter de Vischmarkt.

Volgens J.J. de Jong was Gouda een goed voorbeeld van de werking van het zogenoemde cliëntèle-stelsel, waarmee de regenten probeerden om de gezeten burgerij bij het bestuur te betrekken maar daardoor ook in de greep te houden. Dat lukte heel goed via de stedelijke schutterij waar 750 mannen deel van uitmaakten. De leider, een kolonel, was tevens lid van de vroedschap, de kapiteins (onder wie Reijenier Swanenburg) waren invloedrijke burgers en de luitenants (zoals Cornelis Swanenburg) waren bezig dat te worden. Zij werden allen door de magistraat benoemd. Dan koos de magistraat de regenten van de gast-, leproos- en proveniershuizen, gestichten en tuchthuizen, waarmee invloed kon worden uitgeoefend op het sociale leven. Ook had de magistraat rechten ten aanzien van de benoeming van dominees, kerkmeesters en de rentmeester van de Sint-Jan. Zo werd door haar ook de leiding van de scholen benoemd, werd aan beoefenaars van vele professies een vestigingsrecht verleend, waaronder die van de medische en notariële beroepen. Ten slotte benoemde de magistraat ook de bestuurders van de waterschappen.

In een akte van 21 juli 1747 verklaarden drie mannen uit Oucoop en Hekendorp 'te constitueren ende magtig te maken de edele Cornelis Swanenburg, secretaris ter Stede en landen van Haastrecht, notaris en procureur tot Gouda en Jan de Lange,

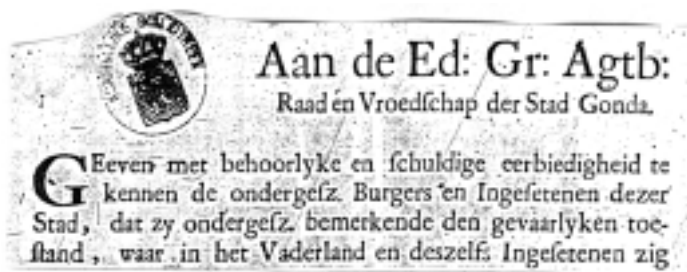
Burgemeester van den Lande van Steijn en oud-burgemeester en oud-armmeester van Oukoop, tesamen ende elk afzonderlijk' een bedrag te innen van ... enz.² Cornelis is in de jaren veertig een aantal jaren secretaris van Haastrecht geweest, in dezelfde tijd als zijn aangetrouwde neef Theodorus Bisdrom burgemeester van Haastrecht was. Cornelis Swanenburg komt niet in het genealogisch overzicht in het boek van J.J. de Jong voor, wel zijn jong overleden broer Willem. Dat komt doordat de doop van Cornelis niet in Gouda is vermeld.

Cornelis Swanenburgh, 43 jaar, anno 1742 door P.F. de la Croix, particuliere collectie. Foto Iconografisch Bureau.

In de loop van de jaren veertig begonnen de gewone burgers genoeg te krijgen van het regentenbestuur en de belastingpachters. Er dreigde een volkswoede met ongeregelde heden die vooral een financiële achtergrond hadden. Cornelis Swanenburg ontpopte zich als politicus door met elf andere burgers een pamflet te ondertekenen, gericht aan de vroedschap, waarmee een poging werd gedaan om uit te leggen dat het zeker niet de bedoeling van de burgerij was om 'de regering wetten voor te schrijven, veel min dat enig zaed van oproer de burgerij heeft bewogen'.³ Dat pamflet werd eind 1747 in Gouda onder de burgerij verspreid. J.J. de Jong veronderstelt zelfs dat Cornelis de opsteller van het stuk is geweest. Het antwoord van de magistraat is eveneens in drukvorm verschenen.

Op 2 december 1749 diende Cornelis een rekest in bij het College van Burgemeesteren tot herziening van de straf die Cornelis werd opgelegd op 31 december 1744.⁴ Hij had op die dag een resolutie van de Heren Schepenen van Gouda ontvangen waarmee hij uit zijn functie als procureur voor de Vierschaar werd ontheven. Hij werd ervan beschuldigd een zekere Jan Drost, een dief en gevangene in het tuchthuis, te veel de hand boven het hoofd te houden. In het negen pagina's tellende document verweert Cornelis zich vijf jaren later door de werkelijke toedracht te beschrijven met het noemen van getuigen die zijn verhaal kunnen bevestigen. Die getuigen zijn de 'Binnevader' (beheerder) Van der Heijden en enkele bouwknachts die op de binnenplaats aan het werk waren. Als notaris heeft hij in die periode gewoon doorgewerkt maar hij zal als procureur geen processen voor de rechters meer hebben gevoerd.

Aanhef van het pamflet d.d. oktober 1747.

Handtekening van notaris Cornelis Swanenburg.

Cornelis schreef: 'zoo zal het noodig sijn die zaak van sijn eerste beginsel aff in sijn volkomen dagligt te stellen. Het was dan in augustus in den jare 1744 wanneer den suppliant Regent was in het Tugthuijs, gebeurt dat aldaar op een extra ordinaire wijze en wel buijten kennisse en consent van hem en

van alle de andere Regenten (soo als die in die tijd eenparig betuygden) en mitsdien tegen de gereciperde ordre van den Heer Bailliuw Moeringh als gevangene is ingebracht en vastgeset eene Jan Drost, wonende in Blommendael, welke beschuldigt wiert meedepligtig te sijn aan Tuijndieverijen die dan geplaatst is geworden op een opkamer-tje, uijtsigt hebbende op de Binneplaats. Het was op die tijd eenige reparatie wiert gedaan van het huys en dat de suppliant met de Binnevader gaat op de plaats om dat werk te besien, terwijl de knechts besig waren met werken en dat gesien hebbende en weder sullende vertrekken wort hij aangesprooken door den Jan Drost die voor de tralies stond en die hem om Godswil bidt een goed woord voor hem te doen, protesteerende van sijne onschuld en klagende over de cruelle [wrede] behandelingen die hij op de Poort hadde geleeden, en dat men hem bij nagt sonder bijsijn van Schepenen op een barbaarse wijze hadde gepijnigt en onder anderen met hem een touw met knoopen zoo sterk om het hoofd toe te draijen dat hem de ogen uijt het hoofd puijlden en of hem de hersenpan van het hoofd wiert afgewrongen en toonende de bloedige teekens van de ingedrukte knoopen’.

Cornelis vertelde verder dat hij in aanwezigheid van de Binnenvader heeft geantwoord dat God weet dat hij schuldig is of niet en dat de rechters hem wel niet onschuldig zouden veroordelen. De gebeurtenis herhaalde zich een maand later. Jan Drost was in opdracht van de Baljuw in het ‘Watergat’ vastgezet, een naar en donker gat waarin men niet rechtop kon staan. Cornelis vroeg de gevangene hoe hij het had en hoe hij behandeld werd, zich in het verweer beroepende op zijn plicht als regent om gedetineerden te bezoeken en te horen. ‘Waarop den gevangene in de bitterste traneweeklagten die men sich kan verbeelden is uijtgebarsten. Waarop hij (Cornelis) schoon met medelijden aangedaan niet anders heeft gesegt dat hij (Jan Drost) gedult moeste hebben en dat hij (Cornelis) sien soude een goed woord voor hem te doen maar dat hij (Jan Drost) schuldig sijnde best soude doen te bekennen’. Meer was er volgens Cornelis niet gebeurd.

Hij beschouwde de resolutie van de Heren Schepenen als een insinuatie die niet juist was en evenmin kon worden bewezen en verweet de schepenen bovendien hem niet eerst gehoord te hebben. Hij verwees daarbij naar de tekst boven de ingang van het Raadhuis.

Tekst boven de ingang van het raadhuis ‘Audite et alteram partem’: Luister ook naar de andere partij, ofstewel: hoor en wederhoor.

Maar Cornelis liet ook nog van zijn gevoelens blijken: ‘Ook heeft hij [Cornelis schrijft over zichzelf in de hij-vorm] om op een eerlijke wijze te kunnen bestaan en met eene selfs onder het oog van sijn vijanden te kunnen verschijnen geëmbieert en ook verkreegen het Secretariaat van Haastrecht, tgunst schoon gering van Emolumenten en Inkomen zijnde hem egter soo veel genoeg en Arbeijt verschaft heeft om ten grootendeele sijn Chagrijn te vergeeten’. Het resultaat van zijn rekest was dat hij in ere hersteld werd en zijn procureurschap weer kon uitoefenen.

Zijn broer Leonard schreef enige weken later in zijn bijbel: ‘1750 Den 8en Februari Zondag avond ten 9 Uuren is mijn Waarde broeder Cornelis aan een slaapziekte overleeden tot Haestrecht, en den 13e dito tot Gouda begraven, Oud zijnde 51 Jaar min 4 dagen’. Het lijkt erop dat het conflict met de magistraat onze Cornelis niet in de koude kleren is gaan zitten. De geboortedatum 12 februari 1699 van Cornelis is te herleiden uit deze aantekening van Leonard.

Leonard Reijeniëse Swanenburg, voorbeeld van de nieuwe regentenklasse

Leonard koos een andere loopbaan dan Cornelis. J.J. de Jong verhaalt in zijn boek dat Leonard is begonnen als commies op het kantoor van de ontvanger van de ‘gemene middelen’. Tevens heeft hij het toezicht op de steenplaats van zijn vader overgenomen. Ook geeft De Jong aan dat Leonard in 1750 de steenplaats ‘Ijsselvrucht’ te Moordrecht kocht uit de nalatenschap van zijn vader. In 1752 was hij één van de oprichters van een beurs voor weduwnaars, weduwen, vrijers en vrijsters. De ondernemende Leonard investeerde ook in het droogmaken van de Hazerswoudse polder. Op het nieuwe land liet hij een boerderij van 72 morgen voor eigen rekening bewerken. Het omvangrijke landbezit in de nieuwe polder leverde hem een hoogheemraadszetel op. Onjuist is de veronderstelling in het boek van J.J. de Jong dat Leonard zelf koos voor het hervormde geloof om een deftiger bestaan te kunnen leiden. Zelfs wordt er de suggestie aan verbonden als zou Leonard dit gedaan hebben om zijn zoon Reinier aan een plaats in de vroedschap te helpen. Echter, we zagen het al eerder, zijn vader Reijenier, oorspronkelijk behorende tot de Remonstrantse Kerk, trad reeds toe tot de hervormde gemeente ter gelegenheid van zijn huwelijk in de Sint-Janskerk in 1698 met Hendrikje de Lange. Hun kinderen, onder wie Leonard, werden in de Sint-Jan, dus hervormd, gedoopt. Een door Leonard te maken keus is niet aan de orde geweest.

De Jong ziet Leonard als een voorbeeld van een nieuwe regent uit de burgerklasse die steeds meer de houding aanneemt van de klassieke regenten. De Jong toont dat aan de hand van verschillende aspecten aan. Ten eerste de kleding die Leonard zelf, zijn vrouw en dochter droegen. Droeg vader Reijenier nog sober zwart, de jongere generatie straalt rijkdom uit. Daarbij moet echter worden aangetekend dat Reijenier vlak vóór of zelfs tijdens het schilderen van zijn portret weduwnaar was geworden en het zwarte kostuum als rouwkleding gedragen zal hebben. Ten tweede geeft De Jong aan dat de politieke en de economische elite zich meer en meer van elkaar gingen onderscheiden. Was het begin 18e eeuw nog zo dat ambachtslieden en leden van de plaatselijke middenstand lid van de vroedschap waren, gaandeweg verdween zelfs de economische elite uit het bestuur, dat meer en meer uit vermogende renteniers ging bestaan. Volgens De Jong zou Leonard ook steeds meer als rentenier van zijn vermogen zijn gaan leven en steeds minder als ondernemer gewerkt hebben wegens de financiële risico’s. Aan het stadsbestuur heeft hij echter niet deelgenomen.

Leonard Reijeniëse Swanenburg en zijn gezinsomstandigheden

Leonard, oud 30 jaar, trouwde in 1731 te Gouda in de Sint-Janskerk met Christina Streefland, oud 17 jaar en geboren te Gouderak, dus een meisje van buiten Gouda. Haar ouders Anthonie Streefland en Adriaantje Jongeneel woonden in Haastrecht en Christina

zelf woonde al in Gouda aan de Turfmarkt. Kenmerkend voor die tijd en klasse is dat zij haar doopnaam Stijntje bij haar huwelijk liet veranderen in Christina. Leonard daarentegen werd toen nog gewoon Leendert genoemd. Het zou best kunnen zijn dat hij de deftiger naam in de akte genoemd wilde hebben maar dat de kerk gekeken heeft naar de registratie van zijn doop en de naam Leonard niet heeft geaccepteerd. Op 25 mei 1731 lieten Leonard en Christina hun langstlevenden-testament opstellen.⁵ Daarin verklaarden zij dat zij elkaars erfgenamen zijn zolang er geen kinderen zijn. Mochten er wel kinderen zijn als één van beiden zou komen te overlijden, dan zouden de ouders van Leonard, Reijenier Swanenburg en Hendrikje de Lange, als hun voogden optreden. Hendrica, het eerste kind van Leonard en Christina, werd geboren in 1732. In 1734 meldde vader Leonard in de familiebijbel: 'Den 21en october donderdag Savonts ten 6 Uuren, is mijn lieve Huijsvrouw zeer voorspoedig in de Kraam bevallen van Een Dochter, en omtrent een Uur daar na zeer onverwagt in den ouderdom van 20 jaren 6 maanden 27 daagen, uijt dit tranendal overgebragt in Gods Eeuwige Heerlykheid'. Dan het volgende: 'en het Kind Woonsdag den 27 dito Christina gedoopt'. Maar ook het kindje overleed: 'Den 7en November Sondag Smorgens te 5 Uuren is mijn Dochter Christina in den ouderdom van 18 dagen in God gerust'.

Oosthaven huis 24/25.

Het paar woonde aan de Oosthaven 24/25, het pand dat door Leonards vader Reijenier in 1730 was gekocht, misschien juist om zijn zoon er te laten wonen. Op 4 september 1735 liet Leonard als weduwnaar een nieuw testament opstellen.⁶ Zijn dochter Hendrica ontvangt haar legitieme portie als zij ouder is dan 25 jaar. Voor het overige is zijn broeder Cornelis erfgenaam of zijn erven, de ouders Reijenier en Hendrikje de Lange. Maar als Hendrica zou trouwen, ook al is zij nog geen 25 jaar, dan was zij universeel erfgenaam.

Leonard hertrouwde op 22 maart 1739 met Maria van Gilst, geboren en wonende te Bergambacht, alweer een bruid van buiten Gouda. Hiermede handelde Leonard ten tweede male niet volgens de geldende norm in Gouda om te trouwen met een meisje uit een andere aanzienlijke Goudse familie, ofschoon Maria's vader Adriaan van Gilst

secretaris van Bergambacht was, dus toch niet de eerste de beste. Ook nu valt weer op dat de Swanenburgers nogal geïntereerd waren op de Krimpenerwaard. Leonards broer Cornelis was secretaris van Haastrecht terwijl Leonards zoon Reinier later hoogheerraad van die polder is geworden.

Op 8 maart 1739 liet Leonard een nieuw testament opmaken, met het oog op het aanstaande huwelijk met Maria van Gilst om de nalatenschap van zijn echtgenote voor zijn dochter Hendrica veilig te stellen.⁷ Onder verwijzing naar het eerdere testament van 1731 krijgt Hendrica 'boven en behalven de voorschreve alimentatie, uijtzet, en somma van agt duisent guldens egter uijt vaderlycke liefde en hartelijke toegeneegentheyd als voor de gedagtenisse van hare moeder zaliger op haare meerderjarigheyt of eerder huwelijken staat, alle de juweelen en kleynodien die haare moeder heeft gehad en gedraagen, het bijbeltje met gouden slooten en verder gemaakt gout en zilverwerk ten lijve van haare moeder gedient hebbende'.

En dan gaat het toekomstgericht verder: 'mitsgaders al zulke juweelen, zilverpoppegoet en verder gout en zilverwerk, als aan haar bereijts is en namaals nogh zoude mogen werden vereert en geschonken, 't zij door ymand van haare vrenden of vreemden: Item nogh haare spaarpot of spaarpenningen, dewelke alreeds is monterende ter somme van drie duijsent guldens'. Voor die tijd was Hendrica al op 7-jarige leeftijd een vermogend meisje. Leonard liet nog bepalen dat zij geen rechten kon laten gelden op zijn 16.000 gulden die hij inbracht bij zijn huwelijk met Maria van Gilst. Tot voogden over Hendrica werden aangesteld haar grootvader Reijenier en haar oom Cornelis Swanenburg.

Merkwaardig genoeg werd datzelfde jaar alweer een nieuw testament van Leonard en Maria opgesteld en wel op 28 oktober 1739.⁸ Alle vorige testamenten werden herroepen. Hendrica werd genoemd als voorkind, wat zij feitelijk niet was. Zij zal haar moeders (Christina's) erfdeel krijgen. De echtgenoten werden elkaars universele erfgenamen. Tot beredderaar van de nalatenschap werd aangewezen broer Cornelis Swanenburg. Uit het huwelijk van Leonard en Maria werd in 1740 eerst een dood kind geboren, na 48 uren kraambed, zo meldde Leonard in zijn bijbel. Het werd vier dagen later begraven.

En verder werden geboren: Reinier in 1743, Adriaan in 1744 (maar bijna een jaar later overleden) en Agatha Cornelia in 1749. Ook nu weer weten wij de exacte geboortedata uit het keurig bijgehouden 'journaal' in de familiebijbel. In de kerkregisters werden niet de geboorte- en overlijdensdata vermeld maar wel de doop- en begraafgegevens omdat die gegevens van belang waren voor de impost die moest worden betaald en daarom geadmineistreerd werden.

Leonard meldde in zijn bijbel: '1756 Den 26e Septembr Zondag na de middag te half drie Uuren is myn waarde Huijsvrouw Marya van Gilst in den Ouderdom van 46 Jaaren 3 Maanden en 15 daagen door een benaauwde Keel en Borst in God gerust'.

Het vermogen van Leonard Reijenierse Swanenburg

In de Quotisatie van 1742 blijkt Leonard aangeslagen te zijn voor 40 gulden. Hij had een dienstbode, geen paarden en wagens maar wel een hoge huurwaarde van het huis aan de Oosthaven, waar het gezin woonde, namelijk 228 gulden. Gebleken is dat Leonard zijn zaken goed regelde met notariële akten. Toen zijn vader in 1744 en zijn broer Cornelis in 1750 waren overleden, moest hij een nieuwe voogd hebben voor zijn toen 19-jarige dochter Hendrica. Op 7 januari 1751 werd een akte gepasseerd waarmee hij Bastiaan Nederburgh, notaris en procureur te Den Haag,

Hendrica Swanenburg, 10 jaar, anno 1742 door P.F. de la Croix, particuliere collectie. Foto Iconografisch Bureau.

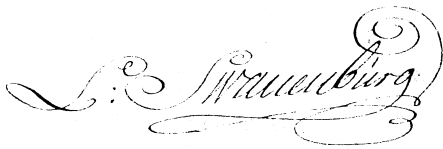
Leonard Swanenburg, 41 jaar

Maria van Gilst, 32 jaar anno 1742 door P.F. de la Croix, particuliere collectie. Foto's Iconografisch Bureau.

tot haar voogd aanstelde.⁹ Waarom geen notaris te Gouda of Rotterdam? De zeer waarschijnlijke verklaring is dat de Goudse kring van notarissen te klein en te zeer met elkaar verbonden was; zelfs de banden die sommigen met de Rotterdamse kring hadden, maakte zelfs Rotterdam niet veilig genoeg voor gevoelige familie zaken. Leonard regelde met deze akte tevens dat direct na zijn overlijden twee onafhankelijke lieden aangewezen dienden te worden door de notaris om alle roerende en onroerende goederen op waarde te taxeren, 'vermeijnde dat gelijk sijne intentie niet en is om sijne jegenwoordige huijsvrouw boven sijne dogter te benificeeren door het gene vooren gemelt is ook daaromtrent alle speculatie sal sijn weggenoomen'. Hij laat in de akte de onroerende goederen opnemen, waaronder de grote hofstedes, gelegen in de lande van Steijn, Hazerswoude en Waddinxveen en de buitenplaats 'Actiehoven'.

De naam 'Actiehoven' is ontstaan door de beruchte speculaties uit 1720, toen de buitenplaats drie keer snel na elkaar van eigenaar verwisselde met als laatste Reijenier Leendertse Swanenburg.¹⁰

Handtekening van Leonard Swanenburg.

Leonard was lid van de Oranjegezinde 'Oprechte Vaderlandse Societeit'. J.J. de Jong wijst een omvangrijke bibliotheek aan Leonard toe maar die moet van zijn neef Leendert Evertse Swanenburg geweest zijn, want in diens testament werd die verzameling beschreven.

Leonard zal ook wel een verzameling boeken gehad hebben maar die bleef onbeschreven. Alleen uit de nalaten-

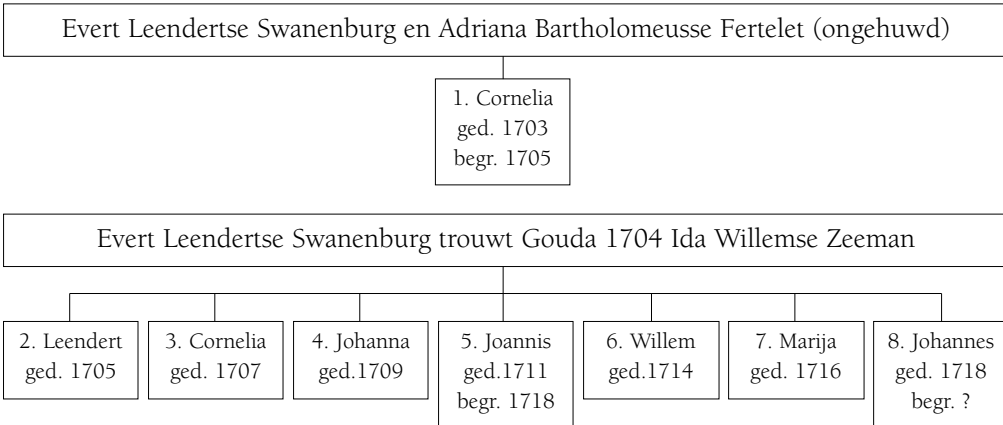
schap van Leonards zoon Reinier is gebleken dat ook deze tak Swanenburg een aanzienlijke bibliotheek heeft bezeten. Op de 28e januari 1751 liet Leonard vastleggen dat hij Isaac Vroombroek, notaris en procureur te Rotterdam, algemene procuratie verleent 'omme alle zoodanige zaken en processen als hij nu reeds genoodtsaekt is ofte namaels genoodtsaekt soude mogen worden, te moeten entameren en justineeren ofte defendeeren op ende jegens eene ijgellijke in Regten waer te nemen ende te vervolgen ten uijteijnde toe'.¹¹

Leonard liet door zijn aangetrouwde neef, de notaris Cornelis Brack te Gouda, op 6 mei 1776 een testament opstellen. Vreemd om nu ineens een aanverwante notaris te kiezen die ook nog te Gouda woonde. Voor dit soort gevoelige zaken toog men gewoonlijk naar een notaris te Rotterdam of Den Haag. Hij wees zijn dochter Hendrica de legitieme portie 'na scherpheyd van regten competeerende'.¹² De andere erven zijn de in leven gebleven twee kinderen Reinier en Agatha. De bezittingen bestaan uit de hofstede in het land van Steyn, groot 29½ morgen, gepacht door C. Hoogendam, de hofstede in Noord-Waddinxveen, groot 33 morgen, de hofstede te Hazerswoude, groot 72 morgen, de steenplaats 'Ijsselvrucht' te Moordrecht met de huizen en verdere getimmerten, door twee steenbakkersbazen getaxeerd op 12.000 guldens, de buitenplaats 'Actiehoven' met land in Broekhuizen, getaxeerd op 8.000 gulden en verder goederen en huisraad ter waarde van 5.000 guldens. Broekhuizen is nu deels Korte Akkeren.

Leonard werd begraven op 2 september 1783, 82 jaar oud. Zijn zoon schreef in de bijbel: 'Hier eijndigt de aanteekening van vader Leonard Swanenburg Rz. Salr gedagten. De volgende aanteekeningen zyn van mij zyn zoon Mr Reijnier Swanenburg'. Echter komen er geen aantekeningen meer in voor omdat hij eenvoudigweg geen gezinsgebeurtenissen te melden had: hij bleef ongehuwd.

5. De derde generatie te Gouda: Leendert, Cornelia, Johanna, Willem en Marija, kinderen van Evert Leendertse Swanenburg

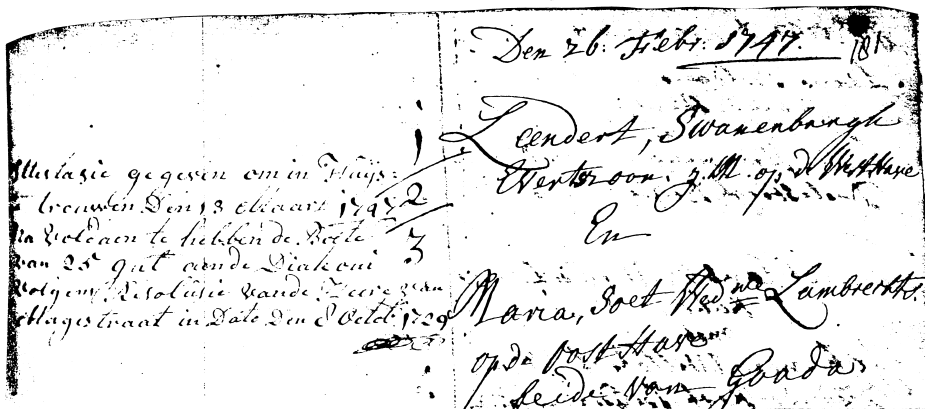
Het gezin in schema:

Leendert Evertse Swanenburg en zijn schoonfamilie Soet

Volgens de Quotisatie in 1744 werd Leendert, wijnkoper, voor 40 gulden aangeslagen. Hij had een dienstbode en bezat wel een chaise koets met een paard maar geen buitenplaats. Hij trouwde te Gouda op 26 februari 1747 voor Schout en Schepenen met Maria Soet, weduwe van Martinus Lambrechts. Leendert woonde aan de Westhaven nr.1, een huis met pakhuis, op de hoek met de Gouwe dat hij reeds in 1738 gekocht had. Maria woonde aan de Oosthaven. Zij lieten hun huwelijk in de hervormde gemeente Sint-Jan registreren. Daarbij is iets bijzonders vermeld: 'Attestatie om in huis te mogen trouwen op 13 maart 1747 na voldaan te hebben aan de boete van 25 gulden aan de Diakonie volgens de resolutie van de Magistraat d.d. 8-10-1729'. Aan de Magistraat zelf moest een boete van 50 gulden worden betaald.¹³ Blijkbaar hadden zij geen trek om er veel rechtbaarheid aan te geven.

Volgens J.J. de Jong bleef hij de remonstrantse gemeente trouw, net als zijn vader Evert. Maria Soet was hervormd. Jammer genoeg kregen zij geen kinderen want door hun dopen had kunnen worden bepaald tot welke kerkgemeente zij nu werkelijk behoorden. In de registers van lidmaten werden slechts de nieuwkomers vermeld die met attestatie van buiten Gouda waren gekomen.

Trouwakte Leendert Evertse Swanenburg en Maria Soet, Sint-Jan, 13 maart 1747.

Maria Soet was een dochter van de herbergier Boudewijn Soet en Hillegonda Taalman. Deze familie Taalman was zeer vermogend en komt ter sprake in het boek van J.J. de Jong. Haar grootvader Abraham Taalman was kapitein-ter-see en liet in 1696 bijna 50.000 Carolus guldens na. Haar oom Jan Taalman was luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland en hoogheemraad van de Krimpenerwaard en liet in 1755 bijna 120.000 gulden na. Haar oom Marcus Taalman was apotheker te Gouda terwijl haar tante Maria Hendrica Taalman getrouwd was met Andries Timmer, de notaris. Deze is al eerder aan de orde geweest als de pro-deo-procureur namens Adriana Fertelet en haar moeder om op te treden tegen Evert Swanenburg, nota bene de vader van Leendert. Het kan raar lopen. Zouden de kinderen van Evert ooit geweten hebben van de overleden zuster Cornelia als dochter van hun vader en Adriana Fertelet? Waarschijnlijk niet! Jan Taalman was getrouwd met Christina Trist en was de eigenaar van de buitenplaats 'Actiehoven' toen Reijenier Swanenburg het in 1720 van hem kocht.

Op het eerste gezicht was Maria Soet, weduwe van Martinus Martinusse Lambregts, een goede partij voor Leendert Evertse Swanenburgh. Maar zij blijkt een roemruchte voorgeschiedenis te hebben die het waard is om in een afzonderlijke publicatie te beschrijven. In 1768 diende Leendert een rekest in bij de magistraat voor vermindering van het lantaarngeld omdat de lantaarns niet in de buurt van zijn huis stonden en hij er dus te weinig nut van ondervond.¹⁴ Een beslissing van de magistraat is niet aangetroffen. Als concreet bewijs van zijn wijnhandel is gebleken dat Leendert in de periode 1775-1779 brandewijn en jenever per anker (= 45 flessen) aan het Goudse gasthuis leverde. Ook werden met regelmaat 21 flessen rode en witte Bergerac wijn geleverd aan de gasthuisregenten.¹⁵ Leendert was net als neef Leonard lid van de oranjegezinde 'Oprechte Vaderlandsche Societeit'.¹⁶ De enige publieke functie die hij bekleedde was officier van de schutterij.

Westhaven nr. 1 was het woonhuis van Leendert Swanenburg en Maria Soet.

Het vermogen van Leendert Evertse Swanenburg

Onder herroeping van alle vorige testamenten liet Leendert een testament opmaken op 2 maart 1768.¹⁷ Zijn vrouw Maria Soet zou 500 gulden per jaar ontvangen en betaling van de kosten van 'dubbele' rouw. Hij wilde haar dus de dubbele tijd laten rouwen dan gebruikelijk was in die tijd.

Maria mocht na het overlijden van Leendert van hem nog een jaar in diens huis blijven wonen. Aan zijn familieleden liet hij toen al meer dan 10.000 guldens na. Maria Soet is in Gouda begraven op 6 november 1778. Tien jaar later, op 1 maart 1788, werd Leendert op de leeftijd van 83 jaar begraven. In augustus 1788 werd zijn testament door notaris mr. Huibert van Eijk te Gouda ten uitvoer gebracht.¹⁸ Uit de opgave van het successierecht blijkt dat Leendert in het pand Westhaven nr.1 woonde.

Te zien is wat er in twintig jaren kan veranderen na het vorige testament dat intussen

was herroepen. Er is een uitgebreide beschrijving van de inboedel gegeven op 300 kantjes papier waaronder de drankvoorraad, 24 schilderijen, een arreslee, drie koetsen (waaronder een open chaise) en twee paarden. En... niet te vergeten: een slaapmuts! Ook bijna honderd boeken waarvan bijna veertig over geschiedenis en politiek, met weinig titels in vreemde talen terwijl de deftige stand in die tijd de Franse taal diende te beheersen. Al deze goederen waren niet met waarde vermeld en ook niet wat ermee diende te gebeuren. Aan contant geld had hij bijna 6.500 gulden in huis. Er werd een aantal legaten voor in totaal 40.000 gulden uitgekeerd aan familieleden, twee dienstmeisjes, een knecht en aan de Wezenbeurs van de remonstrantse gemeente te Gouda. Aan onroerend goed zonder waardebepaling had Leendert zijn woonhuis met erf en groot pakhuis aan de Westhaven nr. 1, en verder land ter grootte van 5 morgen in de polder Willens in het land van Steijn. Dan had hij nog 1/8 deel in het fregat 'De Vrouwe Anna'. Dit laatste moet hem aangekomen zijn via zijn oom, de Amsterdamse scheepsbouwer Jan Leendertse Swanenburg, want het aandeel in dat fregat kwam in diens testament al voor. Dan had Leendert ook nog voor duizenden guldens aan effecten en uitstaande leningen bij diverse familieleden, bij instellingen, zoals de kerken van Stolwijk en Berkenwoude, het Catharijne Gasthuis, de vroedschap van Leiden en het Ambacht van Capelle en bij een aantal Goudse burgers, onder wie de burgemeesters Moor en Van der Hoeven, de secretaris Van Eijk, generaal Kip en dokter Jan Bleuland. De wijnhandelaar Leendert Evertse Swanenburg stak zijn neef Leonard Reijenierse Swanenburgh qua vermogen zo aardig naar de kroon.

Cornelia Evertse Swanenburg

Zij is voor Schout en Schepenen gehuwd in 1727 met Herman Theodorus Bachoven. Hij was in 1724 als lidmaat van de Sint-Janskerk ingeschreven en was afkomstig van Neuwied in Duitsland. Zij kregen twee kinderen, dochter Yda Aldelgond en Everardus Fredericus, beiden gedoopt in de Sint-Jan. Zij verhuisden naar Rotterdam en keerden niet meer te Gouda terug.

Johanna Evertse Swanenburg

Zij bleef ongehuwd. Van haar leven zijn geen sporen in de archieven van Gouda aangetroffen. Zij werd te Gouda begraven in 1769. Haar broer Leendert deed de aangifte van goederen voor de successierechten. Johanna vermaakte haar vermogen van bijna 27.000 guldens aan haar zuster Maria. Broer Leendert, de kinderen van haar overleden zuster Cornelia en die van haar overleden broer Willem, kregen niets. Omdat van Johanna geen testament is gevonden, kan niet worden nagegaan waarom Johanna dit zo bepaald heeft. Zij bleef haar leven lang wonen in het ouderlijk huis aan de Hoge Gouwe nr. 43.

Marija Evertse Swanenburg en haar schoonfamilie Soet

Marija trouwde de kapitein-ter-zee Abraham Boudewijnse Soet te Gouda in juni 1747. Hoewel het huwelijk in de hervormde Sint-Jan werd gesloten, werd hun dochter Hilgonda remonstrants gedoopt. Dit huwelijk Soet-Swanenburg en dat van Leendert Swanenburg en Maria Soet waren weer een treffend voorbeeld van de verwevenheid van families. Maria's moeder, Hillegonda Taalman, heeft de herberg van vader Boudewijn Roelofse Soet aan de Hoge Gouwe na diens vroege dood in 1720 voortgezet blijkens de Quotisatie 1742. In 1747 liet Hillegonda een testament opstellen waarin zij bepaalde dat al haar meubilaire goederen naar haar zoon Abraham Soet, kapitein-ter-zee, gaan onder het beding dat zij en haar dochter Catrina Soet bij Abraham mogen inwonen tot hun dood toe.¹⁹ Leendert Swanenburg, Maria, Catrina en Abraham Soet gingen met deze regeling akkoord.

Maria Soot   *Hillegonda Zaalman*
A. Soot   *Catrina Sott*
Swanenburg Evertse

Handtekeningen van de comparanten.

Het vermogen van Marija Evertse Swanenburg

Abraham werd reeds twee jaren later, in maart 1749, te Gouda begraven. De dochter Hilgonda bleef ongehuwd en werd begraven in 1774, maar niet in de Sint-Jan want ze waren remonstrants. Na het overlijden van Maria Swanenburg in maart 1788 bleek welk een groot vermogen was ontstaan.²⁰ Behalve de erfenis van haar zuster Johanna erfde ze ook van haar kort tevoren overleden kinderloze broer Leendert, onder andere het huis aan de Westhaven nr. 1. Het totaal van haar erfenis kwam op meer dan 145.000 guldens. Daarover moest niet minder dan 12.000 guldens successierechten worden afgedragen. Enige erfgename was Yda Adelgonda Bachoven, de enige dochter van haar zuster Cornelia. Onduidelijk is waarom de nakomelingen van broer Willem niet in de erfenis deelden.

Willem Evertse Swanenburg en zijn schoonfamilie Verhoorn

Volgens de huwelijksinschrijving op 16 december 1737 in de Sint-Jan woonde Willem nog aan de Lage Gouwe in het huis van zijn ouders nr. 43. Anna Verhoorn, zijn echtgenote, woonde toen aan de Westhaven. Bij Anna is vermeld dat zij van Zwammerdam afkomstig was, maar zij was geboren te Oudewater. Ook Willem heeft de remonstrantse gemeente van zijn ouders ingeruild voor de hervormde.

Hun drie kinderen Johanna I, Johanna II en Everharda werden gedoopt in de Sint-Jan, respectievelijk op 26 september 1738, 15 oktober 1741 en 2 september 1744. De eerste Johanna is voor de doop van de tweede begraven. In de Quotisatie van 1744 werd hij voor 45 gulden aangeslagen. Willem was commies en -ook al- belastingpachter. Hij had een dienstbode, een paard maar geen koets of wagen en ook geen buitenplaats. Het gezin woonde aan de Westhaven, in het huis met de naam 'De Arce Noach', nu nr. 43. Dit pand was door Willem reeds in 1734 gekocht. Het pand nr. 44 was vanaf 1726 in bezit van zijn vader Evert en werd in 1782 verkocht aan dr. J. Bleuland.

Ook Willem deed van zich spreken in diverse documenten, waardoor wij meer van hem te weten zijn gekomen dan wanneer hij een 'gewone' burger was geweest. Op 20 maart 1747 komt hij met zijn vrouw Anna voor in twee documenten. In het ene geschrift stellen Willems moeder, Yda Zeeman, en Anna zich garant ten behoeve van vader Evert en zoon Willem Swanenburg, als de ontvangers van de gemenelandsmiddelen in Dordrecht.²¹ Die pachten hadden zij dus beiden daar. De garantstelling was nodig ter voorkoming van fraude door de belastingpachters. Zij zouden gemakkelijk geld in eigen zak kunnen steken! In het andere stelt Anna zich alleen borg voor echtgenoot Willem met haar gehele eigen vermogen,²² kennelijk omdat zij op huwelijksvoorwaarden zijn getrouwd. Op 4 mei 1747 werd een document opgesteld voor Willem Swanenburg, Christoffel Lublinck en Cornelis van der Hock, gezamenlijk pachters van de impost op

de ontgronding en de doorvaart van turf over Holland, alsmede de impost op kolen over de buitendijkse plaatsen en dorpen voor de periode van één jaar.²³ Er werd machtiging verleend aan Anthonie van Weel, pachter, wonende te Den Bommel op Overflakkee, om in het land van Putten de imposten te innen. Hij verklaarde alle regels en plichten na te zullen komen en stelde zich garant. Overigens was Willem met zijn vader Evert samen te Gouda pachter van de impost op de wijnen, de mee en azijnen.

Willem voerde een strijd om in deze moeilijke periode van het verlies van belastingpachten zijn inkomen zo veel als mogelijk was veilig te stellen. Ene Pieter Maas jr. en Willem Swanenburg, imposthouders op zout en zeep, verzochten in 1749 aan de magistraat om anderen op deze markt te weren teneinde niet geruïneerd te worden.²⁴ Het antwoord was dat hier niet in getreden kon worden en dientengevolge werd het verzoek afgewezen. Geen monopolisme dus. Willem verzocht op 4 december 1750 door de magistraat te worden bevestigd als makelaar van 'custinge' (hypotheek) en los- en lijfrentebrieven wegens het wegvallen van belastingpachten.²⁵ Ook dit verzoek werd afgewezen door de pondgaarder Vincent van Eijk, namens de magistraat. Het particulier pachten van belastingen werd in 1750 een overheidstaak. In juli 1752 diende Willem opnieuw een verzoek in, maar nu voor makelaar in obligaties en effecten en toen verkreeg hij de toestemming wel.²⁶ Was het broodnijd van burgemeester en tevens pondgaarder Van Eijk toen hij het verzoek van Willem afwees? Deze Van Eijk leende nota bene geld van Willems broer Leendert Evertse Swanenburg, en niet zo'n beetje ook!

Verder bleek voorouder Willem ook tolgaarder te zijn geweest in Oukoop bij Reeuwijk, in het land van Steijn.²⁷ Als gevolg van de nationalisering van de belastingen moest hij in 1750 twee huizen in Oucop dienende tot het plaatzen en logeeren van Toezienders' aan de Gecommitteerde Raden van Holland verkopen. De grens tussen Holland en Utrecht liep daar destijds en er werd gesmokkeld met levensmiddelen die in prijs nogal verschilden.

Het vermogen van Willem Evertse Swanenburg

Behalve het woonhuis aan de Westhaven was hij ook eigenaar van de panden aan de Koestraat 58 t/m 61, de huidige Markt, tussen de Wijdstraat en de Hoogstraat. Volgens A. Scheijgrond werd dat deel van de Markt vroeger zo genoemd omdat daar de koeien werden verhandeld. Willem was de minst vermogende Swanenburg. Merkwaardig genoeg zijn van hem en zijn vrouw Anna Verhoorn geen opgaven inzake successierecht en testamenten in de archieven aangetroffen. Hij komt niet voor in het boek van J.J. de Jong, waarschijnlijk omdat Willem en zijn nakomelingen niet actief waren in bestuurlijk-

Westhaven nrs. 43/44 'De Arce Noach'.

ke functies in Gouda. Willem werd op 24 oktober 1763 begraven, nog geen 50 jaar oud. Anna Verhoorn hertrouwde niet. Zij overleefde haar echtgenoot bijna 40 jaar want zij werd begraven op 9 december 1801, 85 jaar oud. Zij woonde toen nog steeds aan de Westhaven nummer 43.

wordt vervolgd

Noten

- 1 SAHM, Oud archief Gouda, kamerboek nr. 116, fiche 253.
- 2 SAHM, Oud notarieel archief, mr. Gerard van Zelder van Beveren, nr. 783, akte nr. 21, f. 59.
- 3 Koninklijke Bibliotheek, requestenboek, nrs. 17791en 17792.
- 4 SAHM, Oud archief Gouda, requestenboek fiche nr. 209, f. 56.
- 5 SAHM, Oud notarieel archief, WJ. Panhuijs, fiche nr. 686, f. 41.
- 6 GA Rotterdam, Oud notarieel archief, H. van der Meij, nr. 2170, f. 522-526.
- 7 SAHM, Oud notarieel archief, Frederick Luijt, fiche nr. 694, f. 69.
- 8 GA Rotterdam, Oud notarieel archief, H. van der Meij, nr. 2128, f. 1871-1872.
- 9 SAHM, Oud notarieel archief, Gerard van Zelder van Beveren, fiche nr. 784, f. 3.
- 10 Mr. J.E.J. Geselschap in "Die Goude", 19e verzameling 1982, p. 97-99.
- 11 SAHM, Oud notarieel archief, Gerard van Zelder van Beveren, fiche nr. 784, f. 25.
- 12 Ibidem, Cornelis Brack, fiche nr. 812, f. 107.
- 13 SAHM, Oud archief Gouda, requestenboek nr 208, f. 43.
- 14 Ibidem, nr. 213, f. 152.
- 15 E. Grendel, *De ontwikkeling van de artseneijbereidkunde in Gouda tot 1865* Bijdragen Die Goude 9 (Gouda 1957) 155.
- 16 J.J. de Jong, *Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad. Gouda 1700-1780* (z.pl., 1985) 208.
- 17 GA Rotterdam, Oud notarieel archief, W. Boon, nr. 2307, f. 148-153.
- 18 SAHM, Oud notarieel archief, Mr. Huibert van Eijck, fiche nr. 958.
- 19 Ibidem, Gerard van Zelder van Beveren, fiche nr. 783, akte nr. 17, f. 45.
- 20 SAHM, Erflaters successie boek nr. 3872, f. 190-223.
- 21 SAHM, Oud notarieel archief, Gerard van Zelder van Beveren, fiche nr. 783, akte nr. 6, f. 15-16.
- 22 Ibidem, akte nr. 7, f. 17-18.
- 23 Ibidem, akte nr. 13, f. 33.
- 24 SAHM, Oud archief Gouda, requesten aan de Magistraat, boek nr. 209, f. 70.
- 25 Ibidem, f. 116.
- 26 Ibidem, f. 201.
- 27 G.A.F. Maatje, *Reeuwijkse Reeks*, 12 (1998) 31-38.